

VARLIĞI BİR DERT YOKLUĞU YARA FORM DEĞİŞTİRİYOR

Yrd. Doç. Dr. Meltem Şengün UCAL

Khas öğretim üyesi

Belki de, Fransız İmparatoru Napolyon Bonapart bu yüzyılda yaşasa idi her işin başının para değil e-para olacağını söyler; İsveçli pop müzik grubu Abba da 36 yıl önce çıkardığı albümünün unutulmaz parçasına 'para para para' değil 'e-para e-para e-para' adını verirdi.

Bugün, hızlı teknolojik gelişmelerin etkisiyle para ve bankacılık tarihinde çok önemli değişikliklerin yaşandığı dönüm noktalarından birinde bulunuyoruz. Gelecekte yapısal değişikliklere yol açabilecek bu önemli değişimlerin temelinde elektronik paranın kullanımı ve elektronik finansın yaygınlaşması yatıyor.

Elektronik para (e-para) için aslında genel olarak kabul görmüş bir tanım bulmak çok zor. En önemli kavram kargaşası da dijital nakit ile e-para ayrımında bulunuyor. Fakat e-paranın dijital nakidi de kapsadığı ve dijital nakitin atası olduğu düşünülürse bu kargaşadan kurtulmuş oluruz.

Çok genel, fakat anlaşılır olduğunu düşündüğüm bir tanım ile e-para; parasal değerın teknolojik bir araç kullanımı yoluyla, elektronik olarak depolanması ve yer değiştirmesi şeklinde ifade edilebilir. E-para; nakit ve kağıt olarak elimizde bulundurmadığımız elektronik kanalla yapılan bütün ödeme enstrümanlarını içinde barındırıyor. Yani; dijital nakit, kağıt ve bozuk paranın yerine kullanılacak e-para ya da küçük ölçekli işlemlerde kullanılacak e-para türü.

Tanımı biraz daha açarak devam edersek; e-para, kişide bulunan elektronik bir araca yüklenmiş bir mali değer veya kişisel fonu ifade ediyor. Elektronik araca yüklenmiş olan bu değer, kişi aracı kullandıkça azalır ve yüklenmiş olan değerın bitimi sonucu tekrar değer yüklemesi yapılması gerekir.

KREDİ KARTI DEĞİLDİR

E-para; kredi kartlarından farklı bir özellik taşır. Kullanımı esnasında provizyon ya da herhangi bir sorgulamaya ihtiyaç duyulmaz. Çünkü ödeme yapılabilecek miktar, kullanılan araca daha önceden yüklenmiş olduğundan bu tür bir işleme gerek yoktur. Kartlarda olduğu gibi bir havale işlemi gerçekleşmediğinde, e-para işlemi nakit ödemeye eş değer bir işlemdir.

İSTER KART İSTER İNTERNET

E-PARA; KART VE İNTERNET TABANLI ÜRÜNLER OLMAK ÜZERE İKİ GRUBA AYRILIYOR:

KART TABANLI E-PARA: MÜŞTERİNİN MÜLKİYETİNDEKİ ELEKTRONİK BİR AYGITIN ÜZERİNE YÜKLENEN, MÜŞTERİ İÇİN HAZIR BİR FON VEYA DEĞER OLARAK AÇIKLANABİLİR. E-PARA MÜŞTERİ TARAFINDAN SATIN ALINIR VE MÜŞTERİ ÖDEMELERİNİ YAPMAK İÇİN AYGITI KULLANDIĞINDA DEĞERİ AZALIR.

İNTERNET TABANLI E-PARA: DİJİTAL PARA OLARAK DA ADLANDIRILYOR. İNTERNETTE YAPILAN ALIŞVERİŞLER İÇİN GELİŞTİRİLİYOR. ÖDEME YAPMAK İÇİN KULLANILDIĞINDA, DİJİTAL PARAYI TEMSİL EDEN DEĞERLER, ELEKTRONİK OLARAK ÖDEME YAPAN KİŞİNİN BİLGİSAYARINDAN, ÖDEME YAPILAN KİŞİNİN BİLGİSAYARINA TRANSFER EDİLİR. HER İKİ GRUPTA DA FARKLILIKLAR OLMASINA KARŞIN TEK ORTAK NOKTA ÖDEMENİN ULUSAL VEYA ULUSLARARASI BİR PARA BİRİMİ İLE YAPILMASI.

Bunun sebebi, kullanılan miktarın bir banka hesabında değil kişinin beraberinde bulunmasıdır. Bu sistemden yararlanabilmek için ise kişilerin ilk olarak e-para hizmeti sunan şirketler (Digicash, eCash, eCoin gibi) tarafından geliştirilen özel yazılımlardan birini bilgisayarlarına yüklemeleri ve şirketin bilgisi dahilinde bir bankada hesap açtırmaları gerekiyor.

SERİ NUMARASI VARDIR

Her e-paranın kağıt parada olduğu gibi seri numarası var. Harcama ya da işlemler yapılırken işlemin miktarı kadar seri numaralı e-para, işlemi yapanın bilgisayarından ya da hesabından silinerek karşı tarafın hesabına geçiriliyor. Böylece nakit için elektronik yer değişimi sağlanıyor.

VERGİ KAÇIRMA RİSKİ YÜKSEK

E-para kullanımı, avantajları yanında önemli riskleri de beraberinde getiriyor:

RİSK 1: G-10 ülkelerinin e-para hakkında hazırlamış olduğu raporlarda en önemli tehlike olarak; vergi kaçırma riskinin yüksek olması gösteriliyor.

PARA PARA PARA

İNSANLARIN ONUNLA MAL ALIP SATTIKLARI BİR VARLIK. BU YÜZDEN 'DEĞİŞİM ARACI' OLARAK DA TANIMLANIR. DEMİR PARA, KAĞIT PARA, ÇEKLER; PARA GİBİ İŞLEM GÖRÜR. İKTİSATÇILARIN NELERİ PARA OLARAK SINIFLADIKLARI HANGİ VARLIKLARI PARA OLARAK DÜŞÜNÜLECEK KADAR LİKİT KABUL ETTİKLERİ ÖNEMLİ. PARA TANIMLARINDAN EN YAYGIN OLANLARI İŞE ŞUNLAR:

M1: EN LİKİT PARA ÖLÇÜSÜ. SADECE İŞLEM İÇİN KULLANILAN VARLIKLARI HESABA KATAR. MADENİ VE KAĞIT PARA, VADESİZ MEVDUATLAR, ÇEK YAZILABİLİR MEVDUATLAR VE SEYAHAT ÇEKLERİ BUNUN İÇİNE GİRER. İŞLEMLERDE KULLANILAN PARALARI TEMSİL EDER.

M2: SONRAKİ EN LİKİT PARA ÖLÇÜSÜDÜR. M1'E TASARRUF HESAPLARI, PARA PİYASASI MÜŞTEREK FON HESAPLARI VE BANKALARDAKİ PARA PİYASASI MEVDUAT HESAPLARI DAHİL EDİLEREK BULUNUR.

RİSK 2: Bunun dışındaki en önemli risk ise, merkez bankalarının uyguladığı para politikalarının e-para kullanımının artmasına bağlı olarak ne gibi değişikliklere uğrayacağı ve etkilerinin ne şekilde olacağıdır. E-paranın ortaya çıkmasıyla ya da dijital para ürünlerinin yayılmasıyla paranın klasik tanımı da değişecek.

RİSK 3: E-paranın merkez bankası dışındaki kurumlar tarafından yaratılması durumunda, merkez bankalarının ve banka gözetim ve denetim otoritelerinin politikaları da önemli derecede etkilenecek. Bu durumun yasal altyapısının tam anlamıyla oluşturulması gerekiyor.

RİSK 4: E-paranın yaygınlaşmasıyla, para talebinde meydana gelen azalma parasal tabanı küçültecek ve merkez bankasının menkul kıymetler portföyünü daraltacak.

RİSK 5: E-parada da geleneksel ödeme araçlarına ait riskler devam ediyor. Çalınması ya da yasal olmayan şekilde kullanılması sonucu finansal kayıp riski bulunuyor. Bunun yanı sıra bilgisayar ağlarına yasal olmayan yollardan ulaşılması, virüs bulaşması ve benzeri riskler de olası. Özellikle de çok küçük işletmelerde bunun yapıldığı düşünülürse bu risklerin üstesinden gelmek oldukça zor.